

7. Tájékoztassuk a szülőket a tanulók beszédének és írásának állapotáról! Javító szándék tapasztalása esetén adjunk szaktanácsot az otthoni segítség módjáról.
A feladatok megvalósításán dolgozunk. Kezdeti eredmények már megállapíthatók. A mérés megismétlésére később kerül sor.

ZÉTÉNYI IMRÉNÉ
Debrecen

Meditáció az egyes érdemjegyről

Egy kollegáról beszélgetnek a tanáriban — fél füllel hallom —: ... és képzeld, ma az 5. b-ben 14 egyest adott, nagyon szigorú...

Sietek, nem velem beszélgetnek, nem kapcsolódom be, de egész nap nem hagy nyugodni, gondolataimban újra meg újra visszatér ez a tizennégy egyes dolgozat. Meg, hogy nagyon szigorú.

Először is, mi az, hogy szigorú?

Mi, akik régen végeztük el a tanítóképzőt, igen fogékony életkorunkban 15-től 18 éves korunkig, minket megtanítottak arra, mi az, hogy szigorúság. De nem így neveztek tanáraink, hanem így: következetesség. Hogyan is volt? Izgatottan és kíváncsian lapozom fel régi tervezet-vázlat füzetemeimet. Nézem a gondosan ellenőrzött tervezetek alatt az aláírásokat, és látom magam előtt (ki ne emlékezne régi debreceni diákként rájuk): Béberné Gergely Ilus nénit, Sas Pista bácsit, Szücs János bácsit, felejtethetlen gyakorlóiskolai tanítóinkat.

Szigorúak voltak? Nem — sugárzó átadóerő, példamutatás, következetesség, a pálya iránti felelősségérzet és alázat, nagyfokú gyermekcentrikusság jellemezte őket.

Olvasom a füzetek széljegyzeteit, amit a bírálati órákon lejegyeztem:

— Kedvesem — mondta Ilus néni halkán, hűvösen és határozottan —: ne feledd, hogy csak azt kérheted számon, amit nem „feladtál”, hanem „átadtál”.

Sas Pista bácsi legyintett, mint aki unja a sok beszédet, és azt mondta: — A tananyagot úgy kell tálalni, hogy szívesen befogadja a gyermek. „Semmi sincs az értelemben, ami nem volt az érzékben” — idézte a régi igazságot. (Ma ezt tevékenykedtésnek nevezzük.)

— Hát jányom, ezt elkapkodtad, ezt nekem újra kell tanítanom, már pedig semmi nincs nehezebb a világon, mint átтанítani! — csóválta a fejét Szücs János bácsi.

Elfogadtuk, befogadtuk és alkalmaztuk, amit mondtak, mert olyan órákat láttunk tőlük, hogy — nem túlzok — lélegzet-visszafojtva lestük a varázst, mi történik egy-egy órájukon „lélektől lélekig”.

Olyan egyszerű: ismertből az ismeretlenhez, közelitől a távolihoz, konkrétól az absztrakthoz, gyakorlattól az elmélethez és vissza a gyakorlathoz, minél több érzékszervet foglalkoztatva — megtanítani a gyermeket. (Ugye, Pista bácsi, jól mondom. Nem gyereket, hanem gyermeket. A tanár úr mindig kijavított bennünket, miszerint a gyerek szónak olyan pejoratív kicsengése van, mintha azt mondanánk: bagatell.)

Lám csak, azt hittem régi emlékeket idézek, és mindezt ma is hordom magamban — a velem együtt végzettekkel — talán a véreemben.

Azt is tőlük tanultuk, hogy csak alapos felkészülés ajándékoz meg bennünket a biztos fellépés könnyedségével. Hogy egy kicsit mai is legyek, Murphytól ezt így olvassuk: A pillanat varázsát nem lehet egyetlen pillanat alatt elérni.

Hát ennyit a szigorúságról, és most nézzük a 14 egyest.

Szigorúság, következetesség, értékelés. Kutatok az emlékeimben, támpontokat keresek, miért nem osztogatták az egyeseket? Mi volt a titkuk? Miért volt boldogító az ötös, és miért volt kétségbeesítő az egyes?

Miért nem tud ma felhőtlenül örülni a többiek előtt, aki ötöst kapott, és miért mosolyognak össze azok a tizennégyek, akik egyest kaptak?

És most beugrik egy élmény: 12 éves lehettem, amikor — csupa lányokat — az egész osztályt kitérdepeltették szünetben az udvarra a fal mellé — nem tudom, miért.

Előbb keserves volt, aztán apró hullámokban kezdett terjedni a kuncogás: — de hiszen az nem is rossz, ha mindenki kikap, ez nem is büntetés. Mikor már mindenki nevetett kinjában, a tanár elzavart bennünket, ő is kínban lehetett.

Valahol valami nincs rendjén. Mindent összekeresgélek az új irodalomban, kezdve a tantervi útmutatóktól a szakmai lapokig. Tanulok, tanulok — hogyan értékeljek jól?

Találok egy mondatot a Köznevelésben (85. dec. 20.) „A gyermek nem úgy tanul, ahogy tanítják, hanem ahogy értékelik.” Persze tudom, ez nem zárja ki a jó tanítást, de dialektikus kapcsolatba hozza az értékeléssel. Tehát: jól kell értékelni. A tanári visszajelzést József Attilától így tanulhatjuk: „Hiába fűrösztöd önmagadban, csak másban moshatód meg arcodat.” Hiába tud valaki az iskolában, ha a tanár nem veszi észre, és nem értékeli, vagy ha kicsi hibáért nagy büntetést ad, vagy ha kevés teljesítményt bőven jutalmaz — tehát ha rosszul értékeli.

Rossz beidegződéseink, kudarcaink, a nagy létszámú osztályok, a javításra váró füzetek ... nagyon sokat dolgozunk, de valahol elfelejtettünk jól értékelni. Pedig ezek az egyes dolgozatok, ha ráadásul 14 van belőlük, vagy 8, vagy 20 — akárhány —, ezek visszaütnek.

Ha én 14 egyest adok, azt kapom is, mert valahol én is benne vagyok, mint Molnár Ferenc újságírója a kabátlopásban.

(Röviden és szabadon: Az újságíró bement a szerkesztőhöz, tenné bele a hirdetésbe, hogy a kávéházból ellopták a kabátját. A szerkesztő azt mondta: Nem jó. A kabát nem lesz meg, ellenben a neveddel kapcsolatban mindenki emlékezni fog, hogy benne voltál valami kabátlopási ügyben.)

Már pedig, ha benne vagyok, akkor a továbbiakban tőlem függ, hogy mit teszek. Kell keresni egy reális igazságot, ami a kuszált indulatokat helyes irányba tereli. Ki kell tekintenem a szűken vett pedagógiai beállítottságomból, az anyagi világ megismerhetőségét kutató nagy elmék gondolatvilágába.

Max Plancktól, a modern fizika, a kvantumelmélet egyik megteremtőjétől olvashatjuk: „... sohasem szabad elfelejteni, hogy minden gondolatkísérletnek kivétel nélkül csak heurisztikus értékre szabad igényt tartania, és hogy jelentőségük végső fokon abban áll, hogy értelmes kérdéseket fogalmaznak meg a természethez, de véglegesen mindig csak akkor tekinthetők helyesnek, ha *mérésekkel* igazolást nyernek.” (Válogatott tanulmányok, 238. o. Gondolat Kiadó, 1982.)

Az értékelés mérésének módszerét önvizsgálattal kezdem: MÉRLEGELEM saját értékelő szokásaimat (magamról beszélek — „lányomnak mondom, menyem értsen róla” — alapon) — főleg az egyeseket illetően. Szándékosan használom az „egyes” kifejezést, az elégtelen helyett.

A mérle° egyik oldalán:

Mikor, miért dobálózom az egyesekkel?

— mert ma rosszkedvű vagyok ...

- mert már régen megígértem ...
- mert írt ugyan valamit, de alig lehet kiolvasni ...
- mert jól írt, de tele helyesírási hibával ...
- mert a gondolatmenete jó, de az összeadást több helyen is eltévesztette ...
- mert biztos, hogy lesett, másolt ...
- mert csak 5 percet késtem, már ordítottak, és ilyenkor elfelejtem, hogy a fegyelem nem kezdete, hanem következménye a munkámnak ...
- mert úgy néz rám, olyan konokul, hogy legszívesebben fölpofoznám ...
- mert meg akarom mutatni! ...
- mert ma nem készültem én sem ...
- .....

A mérleg másik oldalán:

Miért nem adok egyest?

- mert alaposan felkészültem, és kiegyensúlyozott vagyok ...
- mert csak a magyarázataból lehet tanulni, az egyesből nem, a gyermek arra emlékezik csak, kitől kapta, de arra már nem, hogy miért ...
- mert azt mondta egyik igazgatóm egy indulatos félévi értekezleten: kérem, Önök nem azért lettek pedagógusok, hogy regisztrálják, mit nem tud a gyermek, hanem azért, hogy megtanítsák ...
- mert van bennem annyi humorérzék, hogy a dacosságát gúnyolódás nélkül föl tudom oldani ...
- mert tudom, hogy az első, második egyes után kudarcszériába kerülhet ...
- mert látom, hogy bosszantani akar, „rászokott a veszekedés édességére” (Németh L.)
- mert hiába akar egykedvűnek látszani a többiek előtt, átlátok rajta, tudom, hogy fél, hogy utálja az iskolát, a megkötöttséget, a kötelességet, és nem akarom, hogy föladjon ...

Sorolhatnám, de hirtelen most megállok.

Ez nem jó. Rossz, rossz mérlegelés, hiszen ez az adok-nem adok, mind a mérleg egyik oldala. Csupa szubjektivitás.

Következtetésem nagyon didaktikusan fog hangzani: az értékelés és főleg az osztályozás: megmérettetés, nem hangulat vagy rutin kérdése — bár domináljon a humánium —, legyen az órán:

- világos magyarázat; célszerű okfejtés, gondolkodás,
- az „aha” élmények tiszta öröme,
- feldolgozhatóan átadott és számonkért követelmények,
- az értékelés és osztályozás ne rajtaütésszerű támadásként — mint ellenséget — érje a tanulót,
- pontozható, előre megbeszélte dolgozatok és feleltetés,
- .....

Kevésbé didaktikusan: épp úgy, ahogyan én is szeretném, hogy velem bánjanak.

Ha tanácsot kérhetnék Pista bácsitól, Ilus nénitől, János bácsitól, talán így felelőnek: Magaddal légy szigorú, a gyermekkel következetes, és fordítsunk egyet azon a mostanában szívesen alkalmazott mondáson, ami így hangzik: Csak az van, ami mérhető! — így: Tedd mérhetővé, ami van — mielőtt az első egyest bevésed a naplóba.